

Реферат о завршеној докторској дисертацији Марте Томић

Кандидаткиња: Марта Ј. Томић

Менторка: проф. др Марија Бабовић

Наслов докторске дисертације: *Жене у полицијској професији: интеграција и вертикална покретљивост – студија случаја Полицијске управе за град Београд, Министарства унутрашњих послова Републике Србије*

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Основни подаци о кандидаткињи

Марта Томић је рођена 30. септембра 1971. године у Београду. Основну и средњу школу завршила је у Београду, а студије социологије на Одељењу за социологију, Филозофског факултета Униерзитета у Београду уписала је 1995. године. Основни студиј социологије завршила је у року, 2000. године.

Након кратког искуства у невладином сектору, Марта Томић се запослила у Вишој школи унутрашњих послова у Земуну, где је у периоду 2001-2004. радила на пословима аналитике, да би од 2004. године прешла у наставни процес као стручна сарадница у настави. Након укидања Више пколе унутрашњих послова и формирања Криминалистичко-полицијске академије, 2006. године, запослена је на радном месту истраживача на Криминлистичко-полицијској академији. Марта Томић је изабрана у звање истраживач-сарадник 2012. године на Институту за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, а у исто звање реизабрана је 2015. године, у оквиру исте институције.

Марта Томић је похађала мастер студије на смеру Интердисциплинарних студија антропологије, на Филозофском факултету Универзитета у Београду у периоду 2009-2010. године. Студије на мастер нивоу завршила је са просечном оценом 9.34, а мастер рад под насловом „вертикална покретљивост и научни ангажман жена запослених у настави у високошколским установама, студија случаја“ одбранила је са највишом оценом пред комисијом коју сучиниле проф. емеритус Марија Богдановић, проф. др Анђелка Милић и доц. др Нада Секулић.

Докторске студије Марта Томић је уписала 2010. године, на Одељењу за социологију Филозофског факултета Универзитета у Београду.

Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација кандидаткиње Марте Томић, под насловом „Жене у полицијској професији: интеграција и вертикална покретљивост – студија случаја Полицијске управе за град Београд, Министарства унутрашњих послова Републике Србије“ садржи 244 странице основног текста, резиме на српском и енглеском језику, 117 јединица литературе, прилог са објашњењем и садржајем инструмента примењеног у истраживању

(водич за дубинске интервјуе), као и друге прилоге предвиђене правилима о дисертацији (биографија са библиографијом, изјава о ауторству, изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу).

2. Предмет и циљ дисертације:

Предмет докторске дисертације је интегрисаност жена у полицијску професију, као специфичан сегмент ширег проблема интегрисаности жена у тржиште рада и подсистеме безбедности који представља важан аспект родних односа и подручје родних студија. Предмет дисертације је постављен вишеслојно, на више нивоа: на друштвеној, организационој и индивидуалној равни. Положај жена у полицији се на друштвеној равни посматра као једна о манифестација укупног друштвеног положаја жена у контексту „подређеног положаја који жене имају у патријархалној, тј. доминантно-мушкој култури“. На организационом нивоу положај жена се посматра у оквиру једне јединице Министарства унутрашњих послова, Управе за град Београд, преко различитих аспеката интегрисаности и вертикалне покретљивости. На индивидуалној равни, интегрисаност жена се проучава кроз лична искуства и свакодневису жена запослених у полицијској управи.

Циљ дисертације јесте да омогући разумевање интегрисаности жена у полицијску професију у Србији, на основу емпиријског истраживања спроведеног у оквиру студије случаја о положају жена у Управи полиције за град Београд. Интегрисаност је дефинисана као шири појам који обухвата низ димензија, док се у посебном фокусу истраживања и анализе налази и вертикална покретљивост као посебно значајна димензија интегрисаности, она која указује на приступ положајима моћи и у крајњој линији показује како изгледа родна дистрибуција моћи у полицијској управи, као посебној организационој јединици рада, али и као елементу система безбедности у друштву Србије.

Колегиница Томић је настојала да применом методе студије случаја и триангулацијом података из различитих секундарних извора (званичне евиденције МУП РС, документације и релевантних извештаја владиних тела, као и независних извештаја невладиних организација које се баве проблемима родних неједнакости у службама безбедности, референтне стране и домаће литературе), као и на основу емпиријске грађе прикупљене самосталним оригиналним квалитативним истраживањем спроведеним дубинским интервјуима са 12 жена запослених у Управи полиције за град Београд, оствари увиде у интегрисаност жена у полицијску професију у Србији. Поред основних „објективних“ увида који су омогућени на основу података из евиденција МУП о запосленима, циљ дисертације је био да омогући детаљне увиде у субјективна искуства жена, начине на које оне доживљавају своју професију, професионално напредовање, искуства препрека са којима се суочавају у настојањима да граде своју каријеру у полицији, као и да ускладе свој професионални живот са породичним обавезама.

Избор организационе јединице на којој је спроведена студија случаја условљен је био пре свега доступношћу података (кандидаткиња је запослена у установи која сарађује са овом организационом јединицом Министарства), могућностима приступа информацијама и испитаницама, али и централним положајем Управе.

Описани избор предмета истраживања и циљева у вези са одабраним предметом вишеструко су значајни за област социолошких истраживања и родне студије. Проучавање родних аспеката запослености жена и њиховог уласка и интегрисаност у оне сегменте тржишта рада и делове система државне управе који су традиционално били резервисани за мушки део популације представља у домаћим оквирима недовољно истражену и познату област, па је избор овакве теме од посебног значаја за развој знања у тим областима. Остварени увиди доприносе потпунијој слици о родним неједнакостима у Србији и омогућавају да се боље разумеју поједине области родних неједнакости, попут оних које се односе на неједнакости на тржишту рада и у радном ангажману, неједнакости у расподели друштвене моћи, која се у овом случају испољава у сектору безбедности, али и у вредносним оријентацијама, културним моделима који подупиру обрасце свакодневице, перцепције и тумачења сопствених искустава и свог радног и приватног окружења жена које су биле укључене у узорак истраживања.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Приликом дефинисања основних хипотеза на којима се темељи истраживање презентовано у дисертацији, кандидаткиња се ослања на теоријска становишта која долазе из различитих релевантних области. Најважније теоријско упориште за своје истраживање колегиница Томић гради прегледом теоријских становишта о родним неједнакостима у раду, организацији и професији. Из корпуса ових области у оквиру родних студија, кандидаткиња припрема теоријску основу свог истраживања прегледом становишта о родним режимима, родним аспектима поделе рада, патријархата, маскулинитета у професијама, родним неједнакостима у системима безбедности и специфичним приступима у проучавању родних аспеката вертикалне покретљивости. Поред тога, значајне елементе свог теоријско-хипотетичког оквира кандидаткиња гради и на теоријским становиштима о друштвеној интеграцији, као и појмовима дискриминације, сегрегације и др.

Полазећи од ових различитих релевантних теоријских полазишта, колегиница Томић операционализује интегрисаност жена у полицијску професију преко две основне димензије: објективне и субјективне. Објективна интеграција се схвата као могућност приступа одређеним ресурсима: радним местима, руководећим положајима, материјалним ресурсима (платама, бонусима, дневницама, службеним возилима, службеним телефонима, пројектима), као и нематеријалним ресурсима (информацијама, обукама, мрежама утицаја). Субјективни аспекти интегрисаности се поимају кроз личну мотивацију за службом у полицијским снагама и бављење полицијским послом, осећању прихваћености од стране колега, надређених, па и шире јавности, степена идентификације са професијом и колективом, као и перцепцијом могућности за напредовање.

Вертикалну покретљивост колегиница Томић схвата као саставни део интеграције, али онај који је од посебног значаја јер указује на односе моћи и евентуалне процесе прерасподеле моћи. И у случају вертикалне покретљивости кандидаткиња разликује објективну и субјективну димензију. Објективна вертикална покретљивост се схвата као удео жена на руководећим положајима различитих хијерархијских нивоа, удео жена на положајима који представљају улазне позиције за руководеће положаје у служби,

карактеристике радног искуства, стручне спреме и учешће у областима оперативног полицијског рада. Субјективну вертикалну покретљивост кандидаткиња посматра преко ставова, искустава и мишљења жена запослених у полицији у вези са искуствима руковођења, могућностима напредовања и перцепције расподеле утицаја и моћи у полицијској служби.

Општа хипотеза истраживања гласи: *„Професионална интеграција и вертикална покретљивост жена у полицијским службама које су обухваћене истраживањем, под утицајем родне неједнакости која делује са друштвеног, организационог и индивидуалног нивоа, изразито су неповољне“*.

Општу хипотезу колегиница Томић је рашчланила на неколико посебних хипотеза којима испитује професионалну интеграцију и, у оквиру ње, вертикалну покретљивост жена у Полицијској управи града Београда:

X1: Интеграција запослених жена у Управи полиције је незадовољавајућа услед фактора родне неједнакости који делују на објективном и субјективном нивоу. Претпоставља се да је на објективном нивоу: мали број жена у рангу овлашћеног службеног лица у односу на њихов укупан број; да жене чине већину запослених у службама администрације; да жене чине мањину у стручним полицијским службама услед чега се њихова заступљеност на ужестручним полицијским пословима разликује у односу на мушкарце; да су жене у мањини у саставу униформисане полиције; да постоје квоте за упис девојака у полицијске школе и на курсеве за полицајце. На субјективном нивоу претпоставља се да жене ретко имају приступ оним материјалним ресурсима који указују на повољан професионални положај; да жене прихватају свој подређени положај као нешто што је „природно“; да су мотиви жена за запошљавање у полицији и њихова спремност да испуне захтеве полицијског позива исти или слични као код мушкараца; да је оцена сопствене оспособљености за полицијске послове повољнија од оне коју добијају као утисак од стране колега или старешина; да недостатак женских ментора успорава интеграцију кандидаткиња у полицијску службу; да је перцепција будућности жена у полицији позитивна, те да доживљај прихваћености полицајки од стране колега углавном није задовољавајућ, док је доживљај прихваћености у широј заједници повољнији.

X2: вертикална покретљивост запослених жена у Управи полиције за град Београд је незадовољавајућа услед фактора родне неједнакости који делују на објективном и субјективном нивоу. Дакле, попут хипотеза везаних за проучавање интегрисаности жена у полицији, и хипотезе везане за проучавање вертикалне покретљивости су разврстане према изворима проверљивости, односно на оне које се могу проверити објективним чињеницама и оне које су део субјективних доживљаја и искустава. У објективној димензији претпоставља се: да је мали број жена на средњим, вишим и високим руководећим положајима са тенденцијом да што је виши руководећи положај, то је мањи број жена; да заступљеност жена на руководећим пословима у односу на укупан број запослених жена варира у односу на посебне управе у оквиру Полицијске управе, с тим да што је управа ближе полицијским пословима, то је број жена мањи; да је заступљеност жена на типично полицијским, централним пословима мала, као и њихова заступљеност у организационим јединицама које су оперативног типа (не-административног). У

субјективној димензији претпоставља се: да жене сматрају да им је потребан дужи временски период да напредују на виша радна места и у више чинове; да жене сматрају да спорије напредују утручним полицијским службама него у административним службама; да оптерећеност породичним обавезама отежа а улагање ресурса за напредовање у полицијској професији, те да оптерећеност двоструким улогама, породичним и пословним, лоше делује на напредовање у каријери.

За наведене хипотезе, колегиница Томић дефинише и индикаторе на основу којих ће их проверавати, у складу са природом података који су делом прикупљени као квантитативни подаци из званичних евиденција МУП, али већим делом као квалитативни подаци добијени дубинским интервјуима са одабраним женама.

Налази истраживања углавном су потврдили предочене хипотезе или пружили индикације за њихову потврду, с обзиром на методолошка ограничења малог узорка и квалитативне методологије истраживања, које кандидаткиња понекад тежи да превиди у закључним разматрањима. Но, имајући у виду да се део интерпретације ослања и на увиде стечене посматрањем (због чињенице да је колегиница Томић заспослена у делу овог система, те да у редовним контактима са женама и праксама у систему носи и увиде који нису ограничени само на грађу добијену интервјуима и подацима из евиденција) ови запажања и закључци добијају ослонац и у искуству проистеклом из посматрања (додуше несистематског).

4. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација садржи 6 целина: увод, четири поглавља и закључак. У уводу колегиница Томић описује предмет и циљеве дисертације, образлаже значај теме, упућује у основну методологију на којој се темељи истраживање те приказује садржај дисертације. У првом поглављу приказана су теоријска становишта о родним неједнакостима у раду, организацији и професији, ослањајући се на различите релевантне приступе у родним студијама и користећи референтну литературу. У другом поглављу изложен је теоријско-хипотетички оквир истраживања и приказане методе истраживања и изворе података. У трећем поглављу кандидаткиња описује шири друштвени контекст, стање у погледу родних неједнакости, положаја жена у полицији, а потом и ужег контекста који се тиче положаја жена у систему полицијског образовања у Србији и организационог контекста Полицијске управе за град Београд. У четвртном поглављу приказани су налази истраживања. У овом поглављу у оквиру одвојених целина приказани су налази истраживања засновани на квантитативним подацима добијеним из евиденције МУП, и налази квалитативног истраживања спроведеног дубинским интервјуима са 12 жена запослених у Управи. У последњем поглављу изложена су закључна разматрања. Уз описана поглавља, дисертација садржи и списак литературе, а приложен је и инструмент примењен у квалитативном истраживању.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација Марте Томић несумњиво представља истраживање изузетно важне социолошке појаве. Интегрисаност жена у полицијску професију и службу представља

значајно подручје успостављања и репродуковања једног облика друштвених неједнакости у коме се можда израженије него у другим подручјима манифестује комплексност међуповезаних економских неједнакости и оних које се тичу расподеле друштвене моћи. Значај овог рада је потребно сагледати и у контексту малобројних истраживања и непотпуних увида у родне односе у снагама безбедности. Такође, у контексту овако специфичних професионалних улога и институционалног контекста, оне дубље, аутентичне перцепције и искуства жена, актерки у таквом систему, су од изузетног хеуристичког значаја не само за разумевање родних односа и родних режима у овом делу система или сегменту тржишта рада, већ и за разумевање родних режима на нивоу глобалног друштва Србије.

Уз наведене доприносе, рад поседује и извесне елементе који су се могли додатно унапредити. Тако, на пример, теоријска становишта би се могла систематичије приказати а теоријско-хипотетички оквир и посебно налази истраживања довести у чвршћу везу са најрелевантнијим теоријским становиштима приказаним на почетку рада. Тиме би и сазнајни допринос дисертације био експлицитније исказан, а сазнања стечена на основу оригиналног истраживања боље би се надовезала или употпунила постојећи корпус знања о овом подручју родних неједнакости. Поједини појмови или концептуални оквири који су изложени у теоријском прегледу нису до караја доследно артикулисани у интерпретацији налаза истраживања. Тако, на почетку исказана намера да се родни режими проучавају на три нивоа: друштвеном, организационом и индивидуалном, у даљем току излагања прелази из експлицитне у имплицитну.

У деловима рада у којима је изложена анализа случајева, хипотетички оквир и интерпретативни оквир који се на њему заснива нису конзистентно и систематски увек присутни, те се у интерпретација случајева дешава да „емпиријска грађа“ усмерава интерпретацију пре него аналитички оквир дефинисан на почетку рада. Услед таквог тока интерпретације и налази повремено нису довољно истакнути, остају некада имплицитни и остљављени на додатну интерпретацију читаоцима. Закључно поглавље је у том погледу могло унапредити да се налази систематски и експлицитно истакну, у складу са хипотетичким и интерпретативним оквиром, али оно остаје скромног обима и садржаја, пропуштајући такву шансу.

Упркос наведеним елементима дисертације који су могли бити унапређени, треба имати у виду да емпиријска грађа која је прикупљена и на њој засновани налази истраживања не нуде само значајан сазнајни допринос, грађу која ће бити доступна будућим истраживањима и подстаћи даљи развој сазнања у овој области, већ могу представљати и допринос формулисању одговарајућих мера политика којима се може унапредити положај жена и социјална правда у друштву Србије.

6. Закључак

Комисија оцењује да је докторска дисертација Марте Томић под насловом *Жене у полицијској професији: интеграција и вертикална покретљивост – студија случаја Полицијске управе за град Београд, Министарства унутрашњих послова Републике Србије* сачињена у складу са одобреном пријавом, те да она представља оригинално и самостално

научно дело. Имајући у виду изложене карактеристике докторске дисертације, комисија је мишљења да она задовољава основне стандарде и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

У Београду, 14.11.2016.

проф. др Марија Бабовић

проф. др Слободан Цвејић

проф. др Душан Мојић

доц. др Исидора Јарић